

Toni Malminen – Sakari Wuolijoki (toim.)

Oikeus, kirjastot ja kulttuuri

Tilausosoite

Suomalainen Lakimiesyhdistys

Kasarmikatu 23 A 17

00130 Helsinki

www.lakimiesyhdistys.fi

© Suomalainen Lakimiesyhdistys, kirjoittajat sekä kuvaajat ja kuvaoikeuksien haltijat

Kannen taideteos Outi Leinonen: *Opus*, keramiikkaa, 1998

Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen omistuksessa, julkaistu taiteilijan luvalla

Kuva: Jani Laukkanen

Kannen suunnittelu: Elina Malmi

Taitto: Taittopalvelu Yliveto Oy

ISSN-L 0356-7222

ISSN 0356-7222

IBSN 978-951-855-379-6

Oy Nord Print Ab, Helsinki 2019

Pekka Vihervuori

Omassa hyllyssä vai bitteinä?

1. Omia kokemuksia sisällöntuottamisesta tekniikan nopeissa muutosvaiheissa

Kun aloitin ammatillisen urani 1970-luvulla, elettiin turvallisesti perinteistä painetun kirjallisuuden ja paperisten asiakirjojen aikaa, eikä muuta osattu kuvitellakaan. Joskus seuraavalla vuosikymmenellä saattoi kuitenkin aistia maailman olevan muuttumassa, ensin pienistä hiljaisista signaaleista. Näihin kuului se, että uusimmat kirjoituskonemallit oli varustettu rivin, parin pituisella muistilla. Jopa joillakin yliopistojen laitoksilla oli muutama sellaiseen varaa. Kirjoitin tuon vuosikymmenen alussa väitöskirjani ja sen jälkeen vielä 1985 seuraavan varsinaisen kirjan¹ perinteisellä menetelmällä omalla sähkökirjoituskoneellani. Käsikirjoitukset koneella löytyinä ja usein vielä *leikkaa ja liimaa* -menetelmällä korjailtuina toimitettiin postitse kirjapainon latomoon, jossa latoja luki joka ikisen paperilla olevan merkin ja siirsi sen latomakoneelle. Sieltä painetut oikovedosliuskat tulivat kirjoittajalle tarkistettavaksi ja korjattavaksi, ja vielä ehkä sama uudestaan. Reaaliaikaisuudesta oltiin kaukana, ja harmillisia virheitä aina jäi. Omankin väitöskirjani välissä oli lappu havaituista painovirheistä, toki painettuna sekin!

Tästä kaikesta sain heti 1985 kimmokkeen hankkia oman tietokoneen, silloisen toimipaikkani Turun tiedekunnan opettajista ehkä toisena. Koneeni oli mustavalkoisella näytöllä, varhaisella Word-tekstiohjelmalla ja ns. lerppudisketeillä sekä pikkuisella muistilla varustettu Olivetti, joka kyllä maksoi mansikoita. Mutta kynnys oli ylitetty, vaikka 1987 seuraavan kirjani tekstimäärä vaati parinkymmenen silloisen disketin muistitilan. Ja kirje-kuorissahan ne kirjapainoon lähetettiin, kun mistään sähköpostista ei vielä ollut tietoa. Vielä 1989 seuraava opus meni samalla periaatteella, vaikka uusi kone muisteineen ja isomman kapasiteetin ns. korppudisketit helpottivat huomattavasti. Kaikki nämä toki käsitettiin pelkiksi välineiksi aiotun lopputuotteen eli painetun kirjan aikaansaamiseksi. Omaa kirjahyllyäni äskén peratessani löysin sieltä jopa tätä vaihetta koskevan perusteellisen kirjoittajoppaan.² Ja peräti sellaista ihmettä siinä väläytettiin, että tiedostot voisi siirtää kirjapainoon

¹ Pekka Vihervuori: Rantaoikeuden perusteet. Lakimiesliiton kustannus 1985.

² Åke Hallberg – Roland Olsson, Disketistä kirjaksi, Gummerus 1986.

modeemin välityksellä. Seuraavan vuosikymmenen puolella kaikki asiointi kirjapainojen kanssa tapahtuikin jo sähköisesti tai ainakin sähköisessä formaatissa, sikäli kuin paperista kirjaa ylipäänsä oli aikeena tehdä.

Tässä voinen kertoa myös pikku anekdootin. Kirjoitin Erkki Hollon kanssa 1995 ilmes-
tyneen painetun lakikommentaarin,³ ja menetelmämme sitä luotaessa oli se, että vaihdoim-
me vuoron perään ”korppudiskettejä” ja muokkasimme tekstejä eteenpäin. Sitten kävikin
niin, että tekstin osien bittimäärät näillä levykkeillä nousivat aina vain huikeammiksi. Syyk-
si paljastui se, että minun tekstiohjelmani oli silloinen MS Word ja Hollon taas Word Per-
fect. Nämä ohjelmat kyllä osasivat lukea toisiaan, mutta kankeasti, bittimäärää joka kerran
kumulatiivisesti kasvattaen. Oli pienoinen ihme, että kirja kaikesta huolimatta valmistui.

Se, että olin varhainen oman tietokoneen hankkija ja käyttäjä, aiheutti erikoisiakin seu-
rauksia. Minua pidettiin, toki aiheetta, jonkinlaisena tietotekniikan asiantuntijana, mikä ai-
heutti mukanaoloa erilaisissa kehittämishankkeissa ynnä muuta pientä vastuuta. Eräässä
seminaarissa pohdittiin sitä, pitäisikö kaikki tietotekniikan oikeuskysymykset keskittää yh-
teen ja samaan uuteen oppiaineeseen. Onneksi muuan guru, joka ennusti tietotekniikan
ennen pitkää läpäisevän kaikki mahdolliset elämänalet, siirsi hieman epäuskoiset pohtijat
uusien visioden tasolle. Ja reaali maailma seurasi pian perässä.

2. Kokemuksia oikeudellisen aineiston eri muodoista ja näiden käyttökelpoisuudesta

Omassa tutkimustyössäni oikeustapausaineistolla on usein ollut keskeinen osuus. Hanka-
luutena vain oli, että tarvitsemi aineisto oli paljolti julkaisematonta, painettujen lähteiden
ja myös varhaisen Finlex-järjestelmän ulkopuolella. Tästä aiheutui melkoinen määrä
kopiointia ja kirjahyllyjeni täyttämistä päätösmapeilla. Osa on vieläkin tallella. Muuten tie-
tysti hyllyihin on kertynyt lakikirjoja, monografioita ja muuta tutkimuskirjallisuutta Suo-
mesta ja muualta,⁴ käsikirjoja sekä *Lakimiehiä*, *Defensor Legiksiä*, *JFT:n* numeroita ynnä
muuta. Oma osuutensa on myös omia juridiikan alojani lähellä olevalla ei-oikeudellisella
ammattikirjallisuudella. Sähköisesti saatavan aineiston laajentuminen ei säilytystarvetta ole
sinänsä muuttanut.

Olen kovin tottunut siihen, että tärkein oikeudellinen lähdeaineisto on saatavilla paine-
tussa muodossa, ja pidän sitä yhä tärkeänä. Tähän on monia syitä, sekä henkilökohtaisia
että yleisiä. Ensinnäkin itselläni on tietynlainen näkömuisti, ja uskon niin olevan monella

³ Erkki J. Hollo – Pekka Vihervuori: Ympäristövahinkolaki, 1.painos. Lakimiesliiton Kustannus 1995.

⁴ Hyllyjäni silmäillessäni tein sellaisenkin havainnon, että ulkomainen oikeuskirjallisuuteni oli 1990-lukuun asti
paljolti skandinaavisilla kielillä ja saksaksi, kun taas englannin osuus lisääntyi oikeutemme ”eurooppalaistumi-
sen” myötä siitä alkaen merkittävästi.

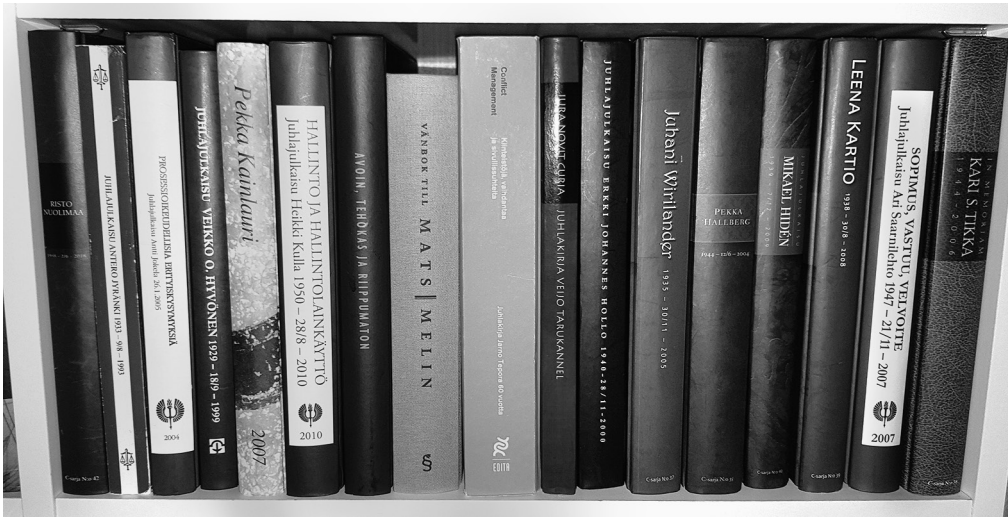
muullakin. Oikeudellisesta systematiikasta ja oikeudenalojen keskinäissuhteista saa kunnon peruskäsityksen lakikirjoja selaamalla, edestakaisin, pysähtyen ja sekä laajoja kokonaisuuksia että yksityiskohtia vertaillen, tarralappuja liittäen ja marginaalimerkintöjä tehden. Selailumahdollisuus tekee myös lukukokemuksesta miellyttävän, vaikka mitään sähköistä hakuominaisuutta ei toki olekaan. Tässä viimeksi mainitussahan täytyy tietää tarkkaan se kirjainyhdistelmä, jota kulloinkin hakee, mutta kirjojen lehtiä selaillessa voi etsiä assosiaatioihin perustuvia asiayhteyksiä. Se on monesti tie asioiden syvempään oivaltamiseen. Joskus itselläni on kirjoittamisen intensiivivaiheissa ollut puoli tusinaa tai enemmänkin kirjaa tai artikkelia samanaikaisesti avoimena, tarvittaessa useista eri kohdista.

En tiedä, onko tässä syy-yhteyttä vai ei, mutta olen tuomioistuintyössä ollut huomaavinani, että monien nuorten juristien systematiikan taju on heikennyt samoihin aikoihin kuin digitalisaatio ja painetun juridiikan suhteellinen merkitys on heikentynyt. Mannermaisessa ja pohjoismaisessa oikeudessa systematiikka sekä esimerkiksi yksityisoikeuden ja julkisoikeuden roolin ja niiden keskinäissuhteiden ymmärtäminen on avainasemassa. Tähän tarvitaan kirjallisuutta. Opiskeluaikoinani oli lähes jokaiselle selvää, että tärkeä peruskirjallisuus hankitaan itse kullekin omaan hyllyyn. En kyllä usko, että näin on enää, vaikka likikään kaikkea olennaista ei netistä tai edes digikirjana löydykään.

Painettuun kirjaan liittyy myös se positiivinen piirre, että sellaisen hankkiminen on pikku kynnyksen ja karsinnan takana, mikä usein johtaa olennaisimman löytämiseen, vaikka virhehankintojakin toki joskus tulee. Netin informaatiotulva ja saatavuuden helppous taas voi tehdä hankalaksi erottaa olennaisen epäolennaisesta tai painavan asiantuntijatekstin köykäisestä kirjoittelusta tai kopioidusta siirrännäisestä. Saatavuuden helppous ja aineiston relevanssi saattavat olla jopa käänteisesti verrannollisia. Osa olennaista aineistoa on verkossa maksumuurin takana, mutta niinhän painetut kirjatkin maksavat. Vanhan kustannus- ja toimitusmaailman portinvartijarooli oli eräänlainen tae tai ainakin indisio julkaistun tekstin laatuasosta. Se ei edelleenkaan ole kokonaan hävinnyt, vaan referee-järjestelmän myötä osin jopa kehittynyt, mutta jyvien ja akanoiden erottaminen toisistaan ei kaiken kaikkiaan enää ole yhtä helppoa. Internetistä löytyy oikeudellisistakin kysymyksistä lähes mitä tahansa.

3. Aineistojen saatavuudesta

Vaikka painetut lakikirjat ovatkin mielestäni arvokkaita, on erinomaisen tärkeää koko yhteiskunnan kannalta, että säädökset ja lainvalmisteluaineisto ovat verkosta vapaasti saatavilla. Oikeusvaltio, joka edellyttää jäseniltään sääntöjen noudattamista, on vastaavasti velvollinen huolehtimaan siitä, että nuo säännöt ovat jokaisen vapaasti saatavilla. Mielestäni oikeusministeriö teki 1990-luvulla kansliapäällikkö Kirsti Rissasen johdolla tässä suhteessa ainoan oikean ratkaisun, jonka varassa Finlex-järjestelmää on rakennettu. Muunkinlaisiin

Juhlakirjoja ja muita juhlavia artikkelikoosteita.

julkisen vallan valintoihin olen urani aikana törmännyt. Eräässä oikeusvertailevassa selvityksessä parisenkymmentä vuotta sitten jouduin hankkimaan säädösaineistoa Australian eri osavaltioista. Kävi ilmi, että näiden linjavalinnat jakautuivat jyrkästi kahtia: Osassa osavaltioita säädökset olivat verkossa vapaasti saatavilla, osassa taas oli kaikkeen aineistoon ulottuva maksumuuri. Nykytilannetta siellä en tiedä, mutta yleistuntuma minulla on se, että suomalaista vastaava *open access* -linja on nykyisin omaksuttu useimmissa oikeusvaltioissa. Sama koskee ylimpien tuomioistuinten oikeuskäytännön saatavuutta.

Vaativassa juristikäytössä voi silti tulla ongelmia. Eri oikeudenaloilla säädösten uusiutumisvauhti vaihtelee suuresti. Vuosikymmenienkin takainen säädösaineisto saattaa yhä olla relevanttia, jopa silloin, kun lain tekninen uudelleenkirjoittaminen on peittänyt sisällöllistä jatkuvuutta. Tämä koskee esimerkiksi vesilainsäädäntöä ja kiinteistönmuodostamislainsäädäntöä. Saatavuus ei aina ole helppoa, ja omien paperisten lainvalmisteluasiakirjojen säilyttämisellä on näissä tilanteissa selkeä arvo. Tosin Finlex on tässä suhteessa jossakin määrin edistynyt tavoittamaan paperisen lainvalmistelun aikana syntynyttä materiaalia, mikä on hyvä ja tarpeellinen asia.

Tähänastinen digitaalinen murros ympärillämme on ollut raju, mutta samalla vähittäinen ja hiipivä, minkä vuoksi sen syvyyttä ja laajuutta ei aina huomaa. Vielä jokin aika sitten olisi ollut hölmöä epäillä painetun sanan, ja varsinkaan kovakantisen kirjamuotoisen sellaisen, merkitystä ja pysyvyyttä. Nyt voi jo vakavissaan esittää heiton siitä, että tekstiä, jota ei ole internetissä, ei ole olemassakaan. Tiedän, että vaativiakin oikeudellisia suorituksia usein uskotaan voitavan tehdä, ja tehdään, pelkän verkkoaineiston varassa. Helppous on halpaa, ainakin lyhytnäköisesti ajatellen.

Itse olen korkeimpaan hallinto-oikeuteen 1997 siirrettyänikin pyrkinyt ajan ja mahdollisuuksien mukaan pitämään yllä omaa oikeuskirjallisuuden tuottamista. Monien varttuneiden tieteenharjoittajien tavoin minulle on, hieman liioitellen, käynyt kuitenkin niin, että suuri osa tuotoksistani on julkaistu kollegojen juhla kirjoissa. Niihin ei pyynnön tullen ker- ta kaikkiaan voi olla kirjoittamatta, tulipa pyyntö Suomesta tai muualta. Ja mikäs siinä, näyttäviä kovakantisia teoksiahan ne ovat. Niistä löytää paljon tärkeitä ja mielenkiintoisia toisten kirjoittajien tekstejä, joita ei missään muualla ole. Monet juhla kirjoja ovat kaikkea muuta kuin päiväperhosia, vaikka sellaisiakin joukkoon mahtuu. Mutta, mutta: Useimmat tällaisista juhla kirjoista julkaistaneen yhä vain ja ainoastaan paperille painettuina. Onko nyt sitten niin, että juhla kirjaa artikkeleineen ei oikeasti ole olemassakaan, jos se ei ole myös netissä? Pelko on aiheellinen. Itse säilytän visusti jokaisen hyllyssäni olevan juhla kir- jan, olipa siinä omaa kontribuutiotani tai ei.

4. Tilahankaluuksia

Tila on rajallista. Näin on useimmilla kotiloissa – ja havaintojeni mukaan nykyisin lukuisil- la työpaikoillakin, joissa usein on kritiikittömän mekaanisesti työn laadusta riippumatta omaksuttu keskittymistä heikentäviä ja säilytystilat hävittäviä avokonttorimalleja. Tila- ongelma koskee kaikkia painettuja kirjoja ja lehtiä, niin ammatillisia kuin kaikkia muitakin. Osan itselleni kertyneestä kirjallisuudesta olen joutunut sijoittamaan ulkopuoliseen varas- toon. Sinne viedyt teokset ja sarjat eivät kuitenkaan ole enää käden ulottuvilla, valitettavasti.

Pois heittäminen ja karsiminen on aika ajoin ollut välttämätöntä sekin. Valinta on aina vaativaa, eikä totisesti koskaan helppoa ja tuskatonta. Monilla teoksilla on tunnearvoa, ei vä- hiten silloin, kun etulehdellä on tekijän omakätinen omistuskirjoitus. Selvää tietysti on, että mitä vanhemmasta teoksesta tai artikkelista on kyse, sitä todennäköisempää on, että sen si- sältö on vanhentunut, ainakin mikäli tiedonintressinä on voimassa olevan oikeuden sisältö. Aikakriteeri on kuitenkin kaikkea muuta kuin lineaarisen mekaaninen, ja paljon riippuu myös oikeudenalasta ja aiheesta. Sisältöjen vanhentumisen äärimuotoinen ankara laki on tullut tutuksi monille varttuneemmille lakimiehille Tauno Tirkkosen siviiliprosessioikeuden oppikirjan⁵ alkusanojen edellä olleesta *von Kirchmannin* sarkastisesta sitaatista *Ein Feder-*

⁵ Olen monesti pohtinut oppikirja-sanan sisältöä ja konnotaatioita erityisesti oikeudellisissa konteksteissa. Toki juridiikassakin on monenlaisia ja -tasoisia oppikirjoja, mutta sanan vanha perusmerkitys on tietyn oikeudenalan ”opin” tai ”oppien” systemaattinen, tieteellisesti vahva kokonaisuus. Kyse on tällöin siis juridiikan ytimeä eli jostakin aivan muusta (oppi, lära, Lehre *jostakin*) kuin pedagogiasta tai popularisoinnista, joka pelkästään ope- tustarkoitusta palveleviin oppikirjoihin muualla yleensä liitetään. Toki opetukseen(kin) näitä teoksia käytetään, joten sujuva esitystapa ja ymmärrettävyys ei tietenkään missään tapauksessa ole pahasta. Silti on ele aivan varma siitä, onko esimerkiksi akateemisten saavutusten ja suoritteiden jyvittämisessä osattu arvostaa Tirkkosen teosten kaltaista oppikirjakonseptia oikein.

*strich des Gesetzgebers und Bibliotheken werden Makulatur.*⁶ Itse huomaan napanneeni teoksen viime vuosinakin kohtuullisen usein hyllystäni. Vaikka prosessilainsäädäntö on lähes kauttaaltaan uusiutunut, järjestelmän taustojen valaisijana kirja on yhä usein hyödyllinen, eikä uusin kirjallisuus kata kaikkia Tirkkosen systemaattisen kokonaisuuden aihealueita.

Joskus minulle on Murphyn lain mukaisesti käynyt niin, että käyttötarve syntyy välittömästi teoksen hävittämisen jälkeen. Kivuttominta painotuotteista luopuminen on silloin, kun korvaava sähköinen versio on saatavilla. Näin on kuitenkin ikävän harvoin, ja sitä paitasi paperikirjan hinta on jo tullut kertaalleen maksetuksi. Helposti poistokoriin menevä ryhmä ovat vanhentuneiden lakien kommentaarit ja kirjojen vanhat painokset, jotka tosin ovat joskus hyvin mielenkiintoisia, kun niistä saattaa kiintoisalla tavalla näkyä kirjoittajan näkemysten muuttuminen. Joitakin sellaisia olenkin säilyttänyt.

Esimerkiksi uusista Lakimiehistä käytän yhä mieluiten painettuja numeroita. Niiden selailua ei mikään digitaalinen versio voita. Senkin olen huomannut, että numeroiden selailu avartaa. Kiinnostavaa löytyy nimittäin usein myös sellaisten kirjoitusten sivuilta, joiden avauskuvaketta ei otsikon ja aiheen perusteella välttämättä tulisi digiversion kohdalla edes mieleen klikata.

Joskus syntyy houkutus tulostaa digimuotoinen artikkeli paperille analyttisempaa tai vertailevaa omaa käyttöä varten tai vain varmuuden vuoksi. Säilyttämisen ja myöhemmän löytämisen kannalta artikkeleiden nidotut A4-tulosteet ovat kaikkein ikävimpiä. Tulostamista on kuitenkin vaikea kokonaan välttää. Erilaiset nettiaineistot, muun muassa lainvalmisteluun vaikuttaneet tärkeätkin selvitykset, saattavat ajan, organisaatioiden ja sivusto-rakenteiden muutosten myötä ennen pitkää hävitä bittivaruudesta. Sellaisiakin on tullut tulostetuksi paperille jonkinmoinen määrä.

5. Saatavuuden muutosten vaikutuksia yhteiskunnassa ja oikeuselämässä

En toki ole ainoa, jota tällaiset ongelmat koskevat, ja asialla on myös laajempi yhteiskunnallinen, oikeudellinen, opetuksellinen ja tutkimuksellinen merkityksensä, koska etenkin vanhempien artikkeleiden tosiasiallinen saatavuus kokonaisuutena on heikentynyt. Aikaan paperin valtakaudella julkaisijat eivät tietenkään ole voineet varautua tekijänoikeuden haltijoiden suostumusten hankkimiseen silloin täysin tuntematonta sähköistä julkaisemis-ta ajatellen. Eri tahoilla säilytettävien painettujen numeroiden ja vuosikertojen määrän kai-ken aikaa vähentyessä on aineiston kokonaissaatavuus digitalisoinnista huolimatta valitet-

⁶ Tauno Tirkkonen: Suomen siviiliprosessioikeus II. WSOY 1966. Sisältyy myös teoksen 2. painokseen (toim. Jouko Halila, WSOY 1977).

tavasti – ja paradoksaalisesti – heikentynyt. Tällä saattaa olla vaikutusta jopa oikeuslähtöiden tosiasialliseen käyttöön ja valintaan.

Otan esimerkiksi Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen Lakimies-aikakauskirjan. Vuosien 1903–29 numerot ovat vapaassa käytössä Kansalliskirjaston digitaalisessa kokoelmassa osana sen Peri+-palvelua. Myös vuosikerrat 1930–95 ovat Peri+-palvelussa ja vuosikerrat vuodesta 1996 alkaen Helsingin yliopiston kirjaston ja Kopioston Elektra-palvelussa. Mutta vuosien 1930–95 numerot ovat käytettävissä digitaalisina ainoastaan vapaakappalekirjastojen työasemilta ja Peri+-palvelun käyttöoikeuden hankkineissa organisaatioissa. Elektran aineistojen käyttö puolestaan edellyttää sopimusta. Palvelu on käytettävissä yleisissä kirjastoissa sekä ammattikorkeakoulujen ja useimpien yliopistojen paikallisverkoissa. Kaupallisista digitaalisista palveluista Edilex sisältää Lakimiehen numeroittain pdf-tiedostoina vuodesta 2004 alkaen, ja tämän aineiston käyttö kuuluu Lakimiesyhdistyksen jäsenetuihin. Jo tämän yhden aikakauskirjan osalta kokonaisuus on käyttäjälle perin mutkikas, ja tosiasiallinen saatavuus riippuu käytännössä monista eri seikoista. Hyllyssä oleva pitkä painettu sarja olisi yksinkertainen käyttää (digitaalinen aineistohaku on silloinkin käytettävissä!), mutta yhä harvemmassa paikassa sellaisia enää on.

Tässä välissä pieni henkilökohtainen esimerkki: Olin tilansäästösyistä jokunen vuosi sitten hävittänyt hyllystäni muun ohella vuoden 1975 Lakimiehet, joitakin erilleen irrotettuja artikkeleita lukuun ottamatta. Kun sitten tätä artikkelia varten halusin aiemman mielikuvaani perusteella katsoa, mitä Aulis Aarnio oli tuona vuonna väitöskirjoista artikkelissaan kirjoittanut,⁷ en voinutkaan kotikoneeltani käyttää mitään digitaalista lähdettä. Ainoaksi käytännön mahdollisuudeksi artikkelin saamiseen jäi siten sellaiseen perinteiseen kirjastoon turvautuminen, joka on säilyttänyt (ja sidottanut) asianomaiset painetut vuosikerrat paperille tai pdf:lle kopioitavissa olevalla tavalla.

Mikäli syynä tämänkaltaisiin kynnyksiin ovat tekijänoikeudelliset seikat, en ainakaan omien vuosien takaisten artikkelieni kohdalla näe osaltani mitään taloudellista tai muuta estettä niiden täysin vapaaseen digikäyttöön. Tämä koskee myös omaa ensimmäistä Lakimiehen artikkeliani samalla 1970-luvulla, sikäli kuin se jotakuta vielä kiinnostaisi.⁸ Luulenta, että monet menneiden vuosikymmenien kirjoittajat ajattelevat tai ajattelisivat vapaasta saatavuudesta samoin. Kirjoittajat ovat aikanaan saaneet julkaisu-oikeudet lehdelle luovuttaessaan pienen palkkionsa kukin, ja sillä hyvä. Järjestelmä toimii kuitenkin nyt digiaikaan siirrettynä uusissa oloissa toisin, sisällön tosiasiallista saatavuutta koko oikeusyhteisön piirissä osapuolten alkuperäisen tarkoituksen vastaisesti kaventaen.

⁷ Jäljempänä alaviite 9.

⁸ Pekka Vihervuori: Näkökohtia vesilautakunnan asemasta. Lakimies 1979:1, s. 20–39. Asianomainen lainsäädäntö on kokonaan kumoutunut, mutta artikkelin mahdollinen relevanssi tänään voisi ainakin periaatteessa perustua siihen, että nykyinen kunnan ympäristönsuojeluviranomainen on voimassa olevan(kin) vesilain mukaisissa tehtävissä vanhan vesilautakunnan suora jatkaja. Tämä vain yhtenä itse tunnustamanani esimerkkinä sisällön relevanssin suhteellisuudesta muuttuneessa oikeustilassa.

6. Klassikoita käden ulottuvilla

Huomaan, että viime aikoina erilaisten iltalukemisten pöydälläni ovat oikeuden maailmasta olleet Viljo Voipion Ilman ja virtaavan veden oikeusasema (1923), Urho Kekkosen Kunnallinen vaalioikeus Suomen lain mukaan (1936), Arvo Sipilän Deliktiperusteisen vahingonvastuun teoreettinen rakenne Suomen varallisuus-oikeutta silmälläpitäen (1936), J. N. Lehtisen Mitä oikeus on (1949), E. J. Mannerin Yleiskäyttö vesioikeudellisena käsitteenä (1953) ja Simo Zittingin Kaupunkimaan omistuksesta (1960). Valikoima tuolla pöydällä vaihtelee ja on siten aina hieman satunnainen. Läheltä juridiikkaa siinä olivat vielä äsken Otto-Iivari Meurmanin Asemakaavaoppi (1947) ja Arvid Wiialan Maanjaon arvioimisoppi I (1958). Paljon muitakin siinä on vuosien mittaan ollut, mutta kukin näistä nyt esillä olevista on omalla tavallaan yhä kiinnostava. Kaikki nuo ovat monografioita ja omalla tavaltaan alansa klassikoita. Useimmat juridiset monografiat ovat myös väitöskirjoja, ja niiden aiheissa on kussakin tavalla tai toisella jotakin sellaista, jota lainsäädännön muutokset eivät ole tehneet turhaksi.

Tämänkaltaisten teosten arvokkaassa seurassa herää toisinaan myös kerettiläinen kysymys siitä, syntykö enää pysyvää tai pitkäaikaista arvoa omaavia monografioita. Tohtorin arvon muuttuessa viime vuosisadan tutkinnonuudistuksissa tohtorin tutkinnoksi oli toki jopa nimenomaisena tavoitteena laskea väitöskirjojen ambitiotasoa.⁹ Tämän jälkeenkin on sallittu monenlaisia ja -tasoisia tutkimusotteita, ja kuvaan ovat tulleet myös artikkeliväitöskirjat. Minusta on selvää, että pysyvämpää merkitystä omaavia monografioita on joukossa ollut yhä vähemmän. Eipä tässä mitään, jos pysyvän kirjahyllypaikan ansaitsevia klassisen tyylin monografioita syntyisi sitten joskus myöhemmin väittelijän vartuttua, mutta eipä selaisiakaan teoksia kovin paljon näy. Ehkäpä aika yksinkertaisesti on liian nopeatempoinen syvällisille monografioille. Tietenkin myös tutkimusympäristön ja julkaisutapojen diversiteetti on samaan aikaan lisääntynyt, eikä yleistystäni pidä ymmärtää väärin. Tutkintojen uudistamisella on ilman muuta ollut hyvätkin puolensa.

7. Mitä tulevaisuudessa?

Se, millaista suomalaista oikeuskirjallisuutta käyttöömme tulevaisuudessa syntyy, on vahvasti kiinni siitä, millaiset oikeudelliset eväät lakimiesten peruskoulutuksessa annetaan. Saattaa olla, että nimenomaan juridiikan kaltainen ala kärsii eniten siitä, että kouluissa ja muissa oppilaitoksissa edellytetään erimuotoista lukemista yhä vähemmän. Samaa jatku-

⁹ Esim. Aulis Aarnio: Pitäisikö tohtoriksikin kouluttaa? Ajatuksia oikeustieteellisestä jatkokoulutuksesta. Lakimies 1975:1, 4–18, 12–15 ja Hannu Tapani Klami: Mikä vikana väitöskirjoissa? Lakimies 1994:3, 351–355.

moa edustaa mielestäni myös oikeustieteellisten tiedekuntien opetukseen nykyisin vahvasti tarjolla oleva ilmiöpohjaisuus. Sille on varmasti oma sijansa, mutta ei oppimisen ytimessä, vaikka näinkin on saatettu tavoite kärjistää: ”Ratkomalla tosielämään ja tulevaisuuden työelämään liittyviä ongelmia opittava sisältö voidaan nähdä arvokkaampana kuin tieto, joka käsitellään puhtaasti teoreettiselta pohjalta ilman kytköksiä käytäntöön.”¹⁰ Olen tästä ja myös itse vastakkainasettelun mielekkyydestä pitkälti eri mieltä. Ilmiöpohjaisuus vallitsevana metodina tappaa helposti kyvyn oikeudelliseen ajatteluun. Oikeus ei ole vain yksittäisiä ongelmanratkaisutilanteita. Irrallaan oikeuden järjestelmän ja sen rakenteiden ja periaatteiden oppimisesta ja perinpohjaisesta tuntemisesta peruskirjallisuuden avulla ei oikeudellisia ongelmiakaan voida järjestelmällisesti ratkaista. Vain vahva, kunnan kirjoista saatava teoreettinen pohja voi antaa perusvalmiudet tulevaisuudenkin työtehtäville, joiden sisältöä ei nyt kukaan voi tietää.

Äärimmäisyyteen viety ilmiö- ja ongelma-keskeisyys on alkuperältään angloamerikkalaisena lähtöisin sellaisesta pragmaattisesta oikeusjärjestelmästä, jossa systematiikalla ja rakenteilla on, toisin kuin mannermaisissa järjestelmissä, vähäinen merkitys. Tästä myös seuraa, että metodin käyttökelpoisuus lienee meillä suurimmillaan liike-elämän sopimus-oikeudessa, mutta yksin dominoiva se ei voi sielläkään olla. Monilla muilla oikeudenaloilla ”kirjaviisaudesta” irrallinen ilmiöpohjaisuus ja ongelma-keskeisyys saattaa liiallisesti painotettuna näkökulmana ajan mittaan näivettää kyvyn vahvaan ja luovaan oikeudelliseen ajatteluun ja siten heikentää edellytyksiä koherentin ja validin uuden oikeuskirjallisuuden tuottamiseen, olipa tuotoksen tekninen muoto mikä hyvänsä.

On kuitenkin monia syitä uskoa, että tulevaisuudessakin syntyy sellaista oikeuskirjallisuutta, jota oikeuselämä eri muodoissaan tarvitsee. Osa tästä on vielä pitkään vähintäänkin rinnakkaisesti paperimuotoista. Ainakaan oma tarkoitukseni ei ole painetusta kirjallisuudesta luopua, enkä liene lähimainkaan ainoa. Ehkäpä voimme jatkossa entistäkin kivuttomammin yhdistää erilaisten formaattien tarjoamat edut. Tekniikka kehittyy vatedeskin.

¹⁰ Beata Mäihäniemi – Aapo Asp – Anna Band: Työelämätaitojen opettaminen ja oppiminen juristikoulutuksessa vastauksena digitalisaatioon. Lakimies 2018:7–8, s. 1024–1046, 1034.